

2018. 3-4. szám

KÖZELÍTÉSEK

MILTON FRIEDMAN
EGYETEM

negyedéves, internetes folyóirat

EGY ÁTMENETI RÍTUS HAGYOMÁNYFENNTARTÓ FUNKCIÓJA A 21. SZÁZADBAN

Tóth Katalin

A *bár micvó* rítus családban betöltött szerepének egy lehetséges antropológiai
megközelítése

DOI: 10.25116/kozelitesek 2018.3-4.5

Absztrakt

A tanulmány egy zsinagógában végzett kulturális antropológiai terepmunka egyetlen mozzanatát kiragadva készít esettanulmányt a *bár micvó* rítus családban betöltött szerepéről, funkciójáról. Miután a dolgozat a kvalitatív esettanulmány módszertani hasznossága mellett érvel, a vizsgált jelenség társadalomtudományos kontextualizálását kísérli meg. Az írás az élményszerű – terepjegyzeteken és interjúrészleteken alapuló – sűrű leírással igyekszik a társadalmi valóság émikus, alulnézeti perspektíváját érzékeltetni, majd arra vállalkozik, hogy kidolgozzon egy olyan elemzési struktúrát, amelyben a *bár micvó* rítus átmeneti rítusként értelmezhető, azaz, amelyben megragadhatóvá válnak jól elkülöníthető szakaszai. A tanulmány célja, hogy az esetleírást és az egyéni narratívát szintetizálva bemutassa: az egyéni döntéseken és motivációkon alapuló, kontextus-függő mechanizmusok értelmezése a társadalmi komplexitás megértésének, valamint a felülnézeti valóság árnyalásának záloga.

Kulcsszavak: esettanulmány, kulturális antropológiai terepmunka, *bár micvó* rítus mint átmeneti rítus, egyéni narratívák, alulnézeti perspektíva.

Abstract

The Function of Maintaining Tradition in the 21st century

Examining the role of *bar mitzvah* as a rite of passage within the family, using anthropological approach

Through a particular segment of an anthropological fieldwork conducted in a synagogue, the paper makes a case study by examining the function and role of *bar mitzvah* rite within the family. It argues for the methodological utility of qualitative case study, and attempts to contextualize the analyzed phenomenon in a social scientific framework. Aim of the study is to make the comprehension-centered perspective perceptible by using the field-notes and interview details based on experiential thick description, it then undertakes the interpretation of the *bar mitzvah* rite as a rite of passage, and develops an analytical structure in which its well-separated sections can be understood. Synthesizing the case description and the personal narratives, the paper means to demonstrate: presentation of a cultural phenomenon as a case study can be useful in shaping our understanding of a particular social group, and can be helpful in the presentation of plurality of identity and culture.

Keywords: case study, cultural anthropological fieldwork, bar mitzvah rite as rite of passage, personal narratives, comprehension-centred perspective.

1. Bevezetés

„Nagyon örülök, hogy ez a hagyomány folytatódik a családban, ami nekünk is volt, szüleinknek, nagyszüleinknek, és, hogy ezt tovább tudtuk adni, annak is nagyon örülök, hogy ilyen sokan voltak, hogy Amerikából el tudtak jönni a rokonaink, és hát fájdalom az, hogy a szüleim nem tudtak itt lenni, mert már nem élnek”¹ – összegzi Áriel,² fiának bár micvó ünnepsége után az eseménnyel kapcsolatos érzéseit, gondolatait.

Jelen dolgozat központi momentuma Áriel fiának, Dánielnek bár micvó rítusa, amelynek kapcsán annak értelmezésére törekszem, hogy a bár micvó rítus hogyan, miként jelenik meg az egyéni narratívában, milyen szerepet játszik az identitáskonstruálásban, illetve hogyan adaptálódik hagyományként egy sajátos családi kontextusban, figyelembe véve, hogy „a bár/bát micvá rítusának funkciója aszerint változik, hogyan éli meg ma a család a saját zsidó identitását”.³ A bár micvó rítus társadalmi jelentőségére tekintve azt láthatjuk, hogy távolról közelítve meghatározzák a lokalitás történelmi sajátosságai, a modernizációs, asszimilációs, szekularizációs folyamatok,⁴ annak a közösségnek a mikroszférája, amelynek az egyén is része, mindezek pedig a család keretein belül futnak össze.

Napjainkban a kultúra, a hagyomány vagy az identitás olyan absztrakt fogalmakként rajzolódnak ki, amelyek igazán csak a lokalitásban, az egyediségben ragadhatók meg. Ebből adódóan tanulmányomban a hagyomány alternatív értelmezésben egy dinamikus, relatív kategóriaként, tulajdonképpen egyéni narratívaként jelenik meg, amelynek gyakorlatában a társadalmi aktorok átemelnek bizonyos elemeket a múltból, ugyanakkor saját elképzeléseiket és értelmezéseiket hangsúlyozva vesznek részt a kultúra-konstruálásban.⁵

A vizsgált jelenség megértéséhez tanulmányom egy kvalitatív esettanulmány keretein belül dolgoz ki elemzési struktúrát: írásom elsőként rítuselemzést végez, amelyben vázolja a bár micvó rítus egy lehetséges társadalomtudományos megközelítését, sűrű leírással prezentálja magát az esetet, majd átmeneti rítusként értelmezi azt. Dolgozatom célja annak interpretálása, hogy az adott rítus konkrét szereplői hogyan definiálják saját életükre vonatkoztatva a bár micvó rítust és annak elemeit – így szolgáltatva egy kisebb téglát a társadalmi komplexitás alulról építkező várához.

¹ Interjúpartneremmel két alkalommal készítettem interjút: 2015. október 13-án és 2015. december 4-én.

² Dolgozatom szereplőit álnéven említem.

³ Vincze 2007: 205.

⁴ Schoenfeld 1985: 119–124.

⁵ Vö. Yadgar 2013; Zheng 2012.

2. Módszertani keretek

2.1. A terepmunka

2015-ben végeztem kulturális antropológiai terepmunkát a budapesti Visegrádi utcai zsinagóga közösségében.⁶ Terepmunkám célja a közösség működésének és a közösségben realizálódó identitások komplexitásának énikus rögzítése, majd étikus értelmezése volt a résztvevő(ként) megfigyelés és az interjúkészítés módszerével.⁷ Bár az identitáskonstruálás folyamata minden interjúpartneremnél különbözőképp ment végbe, nem meglepő módon a családi ünnepek és családi hagyományok, valamint azok továbbörökítése nagy hangsúlyt kapott több beszélgetőtársam narratívájában.

A családi „hagyományünnepek” közül a *bár micvó* rítusa sokaknál többes kötődésű emlékeket hívott elő: interjúalanyaim számos esetben saját *bár micvó*jukra, illetve gyermekeik *bár micvó*jára is úgy utaltak, mint identitásuk zsidósághoz köthető szegmensének mérföldköve. Kutatásom alatt lehetőségem nyílt egy Visegrádi utcai oszlopos *minjen*-tag⁸ fiának *bár micvó* ünnepségén részt venni: mivel e rítus mind a közösség, a család és az egyén szintjén fontos jelentéssel bírt, s mert „a kultúra »egészének« működésmódjai és hatáselvei egy egészen kis társadalmi metszetben is megtalálhatók”,⁹ úgy gondolom esettanulmányyszerű, részletekbe menő bemutatása, leírása a későbbiekben hozzájárulhat a budapesti zsidóság egészét érintő jelenségek árnyaltabb, kevésbé általánosító értelmezéséhez.

2.2. Kulturális antropológiai esettanulmány

A kulturális antropológus jellemzően egyszemélyes kutatócsoportként, nehezen vagy egyáltalán nem tud reprezentatív kutatásokat végezni, ezért tollából származó munkáiban nem tehet olyan alapsokaságra vonatkozó következtetéseket, amelyből a terepmunka alatt vizsgált közösség nem bizonyul reprezentatív mintának.¹⁰ A kulturális antropológus által végzett terepmunka ezért arra alkalmas, hogy megmutassa azt a mélyen és hosszú időn keresztül vizsgált mikroközeget, amely egy alapsokaság szerves

⁶ A Visegrádi utcai ortodox zsinagógát Budapest XIII. kerületének szívében, a Szent István körútról fél perc sétával megközelíthető társasház földszintjén találjuk. A hármas szám alatt rejtőző kis *stíbl*, azaz *imaterem*, tulajdonképpen egy lakásból kialakított imaház, amelyben immáron fél évszázada imádkozik tíz-tizenöt főből álló csoport sábeszről sábeszre; a létszám a nagyünnepek idején körülbelül az ötven-hatvan főt éri el.

⁷ Lásd Tóth Katalin 2016 „Zsidónak lenni annyi, mint...” – a zsidó identitás néhány meghatározó eleme a Visegrádi utcai zsinagóga közösségében. Kézirat. ELTE TÁTK Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest.

⁸ Az imához szükséges tíz felnőtt zsidó férfi közössége.

⁹ Kaschuba [1999] 2004: 99.

¹⁰ Ezt azért tartom fontosnak tisztán megfogalmazni, mert napjainkban már nem egyértelmű mikor végez a kutató terepmunkát és milyen értelemben használja a terepmunka fogalmát. Jelen tanulmány terepmunka-fogalma Malinowski alapkoncepcióit követi, amely szerint a terepmunka hosszú ideig tartó ottlétet, résztvevő megfigyelést és mély beépülést feltételez egy konkrét határokkal rendelkező társadalmi csoportban. Vö. Malinowski [1922] 2004: 417–440.

része, de nem egyenlő azzal. A kulturális antropológus nem sémákban és számokban gondolkozik a társadalmi jelenségekről, hanem mintázatokban és nüanszokban, amelyek kidomborítására és érzékeltetésére az egyik legmegfelelőbb módszer a sűrű leírással¹¹ megírt kulturális antropológiai esettanulmány.¹²

Dolgozatom tárgya tehát egyetlen terepmunka egyetlen esete. Ez azt jelenti, hogy abban a nézőpontban, amelyből a *bár micvó* jelenségét esetként vizsgáljuk, a zsidóságról őrzött tudás és általános ismeretek háttér-konstituáló tényezőként szerepelnek; az értelmezés viszont a zsidó kultúrának azon apró szeletében megy végbe, amelyet az eset történetének szereplői kirajzolnak. A megértés szempontjából sokkal célravezetőbb, ha a kutató belehelyezi magát abba a kontextusba, amelyben a vizsgált jelenség realizálódik, mert így megértheti azt a viselkedést és nézőpontot, amely jellemzi az adott társadalmi szereplő(ke)t. Az esettanulmány erre törekedve hozzásegít a valóság árnyalt nézőpontjának kialakításához, hiszen álláspontja szerint az emberi viselkedés nem interpretálható egyszerű szabályokon alapuló tevékenységekként, elméletek szintjén.¹³

„Nincs konszenzus abban, mi tekinthető »esetnek«, és a kifejezést sokféle értelemben használják” – mondja Earl Babbie a társadalomkutatóknak írt kézikönyvében.¹⁴ Ebből adódóan, ha esettanulmánnyal dolgozunk, fontos jól körvonalazni, hogy milyen értelemben használjuk a fogalmat.¹⁵ Dolgozatom esetében az esettanulmány egy olyan kutatási stratégiaként kezelendő, amelynek célja rávilágítani egy döntéshozatali mechanizmusra – hogyan született meg egy adott döntés, azt hogyan ültették át a gyakorlatba és milyen eredménnyel járt,¹⁶ tehát: hogyan és miért született meg a *bár micvó* fiú családjában a döntés, hogy megtörténjen az esemény, hogyan fogadta ezt a zsinagógai közösség, mi történt a rítust követően (például, a fiú ténylegesen a *minjen* tagjává vált-e). Ha a társas életre, a társadalmi valóságra és az emberi interakciókra gondolunk, azt látjuk, hogy a jelenségek kimeneténél mindig fontos szerepe van a körülményeknek (pl. kik, mikor, hogyan csinálnak valamit). Az *eset* így olyan társadalmi realitásba ágyazott emberi

¹¹ Clifford Geertz *Mély játék: jegyzetek a bali kakasviadalról* című tanulmányában mutatja be a kakasviadalt mint a bali társadalom életében meghatározó szerepet betöltő rítust. Geertz leírása mintaként szolgálhat más rítusok leírásához is, hiszen figyelme számos apró részletre kiterjed a bemutatás során: betekintést nyújt a rítus történetébe, vázolja mi a rítus célja, hol történik, mennyi időt vesz igénybe, hogyan épül fel, kik a szereplői és azok hogyan viselkednek, milyen előkészületekkel jár az esemény és milyen szabályok szerint működik. (Geertz 1994: 126–169).

¹² Vö. Mills – Eurepos – Wiebe 2010: 86–92.

¹³ Flyvbjerg 2006: 223.

¹⁴ Babbie 2008: 329.

¹⁵ A különböző fogalomtisztázásra lásd még: Gillham 2000; Golnhofer 2001; Hancock – Algozzine 2006; Scholz 2002; Woodside 2010.

¹⁶ Wilbur Schramm definícióját használja Robert K. Yin (Yin 2003: 12).

tevékenységként értelmezhető, amely kontextusában érthető meg, amely *itt és most* létezik,¹⁷ így az esettanulmány a kontextus-függő tudás megszerzéséhez segíti hozzá a kutatót. Mivel minden kontextus más, aláhúzendő, hogy a kulturális antropológiai esettanulmány a társadalmi megismerés során nem ismeri az evidenciát és a törvényszerűséget, helyette amellet érvel, hogy egy megértés-centrikus perspektíva nagyobb eséllyel képes tisztázni az adott problémák mögött meghúzódó mélyebb okokat.¹⁸ Így tehát amint az a későbbiekben is körvonalazódik, a vizsgált jelenség értelmezésében, magyarázatában a dolgozatban nem a vallástudomány vagy a judaisztika igazságai, megállapításai kerülnek középpontba, hanem az eset által meghatározott empirikus sajátosságok.

Yin szerint a kvalitatív esettanulmány kutatómódszerét számos kritika támadja, sokan a lehetséges kutatómódszerek hierarchiájának aljára helyezik.¹⁹ A már hivatkozott Bent Flyvbjerg, az Oxford professzorának *Five Misunderstandings About Case-Study Research* (2006) című tanulmánya összegzi azokat a pontokat, amelyek a kritikus hangok szerint támadhatóak az esettanulmány módszerében.²⁰ Itt a negyedik pontra hívnám fel a figyelmet, mely szerint a kutató saját személye befolyásolja a kutatás kimenetelét, az esettanulmány elkészítését. Az észrevétel, amely kimondja, „hogy az a látószög, amelyből a társadalmi viselkedést vizsgáljuk, máris meghatározza a látás és megértés lehetőségeit”,²¹ nem kizárólag a kvalitatív esettanulmány, hanem a kulturális antropológiai terepmunka egészére is vonatkoztatható specifikum. Ha ezt a sajátosságot megfelelő körültekintéssel, kutatói önreflexióval és pontos fogalomhasználattal árnyaljuk, a tudományosság elve nem sérülhet.

Ugyanakkor fontos látni, hogy a kvalitatív – így a kulturális antropológiai – esettanulmányok számos narratív elemet tartalmaznak, amelyek bemutatják a társadalmi realitás rétegzettségét és ellentmondásait is. E narratívákat nem szükséges összegezni vagy teoretizálni: az esettanulmány maga a kutatási eredmény, egy olyan tényeleget valóság, ami magáért beszél.²² Tanulmányom a továbbiakban egy ilyen magáért beszélő, tényleges valóság elemzését kísérli meg.

¹⁷ Vö. Gillham 2000.

¹⁸ Flyvbjerg 2006: 221–227.

¹⁹ Yin 2003: 3.

²⁰ A szerző kifejti, hogy az esettanulmány módszerének kritikusai szerint (1) az általánosító, elméleti (kontextus-független) tudás sokkal értékesebb mint a konkrét, az empiriából merítő (kontextus-függő) információ; (2) mivel egy esetből nem lehetséges az általánosítás, az esettanulmány nem járul hozzá az adott kutatási terület tudományos fejlődéséhez; (3) az esettanulmány sokkal hasznosabb hipotézisek előállítására, sem mint arra, hogy tesztelje azokat; (4) az esettanulmány egyet jelent a kutató személyes elfogultságával és torzításával, amely megerősíti a kutató előzetes koncepcióit; (5) az esettanulmány eredményeit nehéz úgy összegezni, hogy azokból általános javaslatok és elméleteket fogalmazhassunk meg. Vö. Flyvbjerg 2006.

²¹ Kaschuba [1999] 2004: 99.

²² Flyvbjerg 2006: 228.

3. A *bár micvó* rítus családban betöltött szerepének egy lehetséges antropológiai megközelítése

3.1. A *bár micvó* rítus társadalomtudományos értelmezéséről

Úgy tartják, hogy a zsidó társadalom teljes értékű tagjává a *bár micvó* rítus²³ révén válik az egyén, ami fiúknál tizenhárom éves korban történik meg. Az egyén vallási értelemben ettől az eseménytől fogva lesz felelős tetteiért, innentől kezdve köteles betartani a vallási előírásokat és parancsolatokat, a *bár micvó* fiú ettől az időponttól számítva hivatalosan a *minjen* tagjává válik.²⁴

Társadalomtudományos szempontból azt látjuk, hogy a *bár micvó* rítus egy olyan, vallásos jelentőséggel felruházott avató/beavató rítus, amelyben a beavatandó egyént társadalmi csillogás, veszi körül: például rokonai, barátai azért utaznak sokat, hogy hallják tőle a *háftórá*²⁵ recitálását és a zsidóság hagyományaihoz lojális, előre begyakorolt beszédet.²⁶ Bár a rítus szerepét, fontosságát másképp értelmezik a különböző lokális közösségek, empirikus kutatások arra mutatnak rá, hogy a *bár micvó*nak nagy szerepe van a kortárs zsidó identitás erősítésében.²⁷

A ceremóniális elismeréssel koronázott rítust kutatások Arnold van Gennep átmeneti rítusok²⁸ modelljének segítségével értelmezik, hiszen fellelhetőek benne azok a szakaszok, amelyeket a francia etnológus a társadalmi beavatottsághoz vezető út összetevőiként mutatott be.²⁹ Tanulmányom hasonlóképp interpretálja a *bár micvó* rítusát, s arra törekszik, hogy élményszerű (interjúrészletekkel és saját naplóbejegyzésekkel dúsított) keretbe helyezve megállapítsa a rítus lehetséges fázisait.

3.2. Az eset sűrű leírása: a *bár micvó* rítus mint a felnőtté válás formális elismerése

Terepmunkám meghatározó eseménye volt, amikor 2015. november 14-én Áriel fia, Dániel *bár micvó* ünnepségét tartották a Hegedűs Gyula utcai zsinagógában.³⁰ Minden közösségnek öröm, ha egy

²³ A rítus menetének bemutatását lásd: Donin 2004: 259–260; Lau 2000: 429–435; Oláh 2009: 120–121.

²⁴ Donin 2004: 260.

²⁵ Prófétai szakasz, amelyet a hetiszakaszt követően olvasnak fel a zsinagógában.

²⁶ Levitats 1949: 153–154.

²⁷ Danny Ben-Moshe résztvevő megfigyeléseken és *bár micvó*knak szánt kézikönyvek analízisén alapuló esettanulmányában például azt mutatja be, hogy melbourne-i zsidó szervezeteknél milyen programokat, tanulási lehetőségeket biztosítanak *bár micvó* korú fiatalok számára, és azok hogyan járulnak hozzá az identitás erősítésében (Ben-Moshe 2012–2013).

²⁸ Van Gennep 1909-ben dolgozta ki az átmeneti rítusok elméletét (les rites de passage). Van Gennep az átmeneti rítusokat olyan jelenségekként írja le, amelyek egy adott helyzetből egy másik helyzetbe való átmenetet kísérik. Ahogyan Vargyas Gábor megfogalmazza: „olyan rítuskategória, amelyben az ember biológiai sorsa kulturális gyakorlatával párosul”. Az átmeneti rítuson belül van Gennep három különböző szakaszt különít el: elválasztó rítusok (amelyek során a beavatandó kiemelkedik addigi környezetéből), határhelyzeti rítus (amelyek folytán a beavatandó már nem tartozik megszokott környezetébe, de még az új közösségnek sem a tagja), valamint a befogadó rítusok (amelyek következtében a beavatandó beavatottá válik) (van Gennep 2007: 23., 48).

²⁹ Vö. Seidman 1973: 88–89.

³⁰ Az eseményre nem a Visegrádi utcai zsinagógában került sor, mert a közösségnek nincsen állandó rabbija. Erről az apuka így nyilatkozott: „Most készülünk a kisebbik fiam *bár micvó*jára, a Hegedűs templomban lesz, S. főrabbi készíti fel, mivel nálunk a Visegrádiban nincsen igazából rabbi. Illetve hát a Dovot rabbinak tekintem, csak hát ő nincsen itt folyamatosan, így nem biztos, hogy fel tudta volna készíteni. Nem is tudom, hogy vállalta-e volna, de ha ő folyamatosan itt lenne, akkor biztos, hogy őt kértem

újabb taggal bővül, ezért a *bár micvó* avatás egy igen fontos, nem mindennapi eseményként írható le.

Munkám során a résztvevőként való megfigyelés instrukciói fokozottan léptek érvénybe: törekedtem arra, hogy analizáljam, ki, hol helyezkedik el, mit és hogyan csinál a szertartás során, hogy figyeljem a résztvevő személyek és tárgyak funkcióit, értelmezsem a látottakat és azt, hogy a vizsgált rítus miként befolyásolja a liminális³¹ személy identitását. Az interakciók vizsgálata azért is volt kardinális kérdés, mert a megjelentek igen heterogén képet rajzoltak ki: jelen volt egyfelől, a Hegedűs Gyula utcai zsinagóga neológ közössége kiegészülve néhány grúz családdal, másfelől a Visegrádi sül közössége körülbelül nyolc-tíz fő képviselővel, valamint családtagok, rokonok, barátok – és más közösségek tagjai, akik értesültek az ünnepségről és osztozni szerettek volna a család örömeiben.

Az avatás előestéjén, november 13-án szinte „történelmi” eseményként szombatfogadást tartott a Visegrádi utcai zsinagóga közössége, hogy a meghívott vendégek tudjanak hol imádkozni péntek este, amelyre Áriel, az apuka így emlékezett vissza: *„kivételesen a Visegrádiban volt egy imádkozás, mert jöttek vendégek, akik kifejezetten a bár micvó miatt érkeztek, illett akkor már nekem is odamennem, hogy biztosan legyen minjen. A szombatfogadást mások szervezték, akiknek fontos volt, hogy legyen a Visegrádiban egy külön kis minjen. Ez azért fontos, mert néhányan azok közül, akik ott voltak a Visegrádiban messze laknak, de szombattartóak, és ők beköltöztek ide az Újlipótvárosba, konkrétan az egyikük a mi lakásunkba, hogy részt tudjanak venni az ünnepségen. Tehát ez azért volt fontos, hogy egyáltalán itt tudjanak lenni a bár micvón, mert különben ők nem szállnak kocsiba, nem utaznak, mert ugye szombattartóak. És akkor ők megszervezték maguknak egy minjent péntek estére”*.³²

A szombatfogadásra (amelyen később több idegen arc is feltűnt, akik nem a közösség oszlopos tagjai, hanem csak a jeles alkalom miatt érkeztek) Dániel nagypapája érkezett elsőként, s rögtön a másnappal kapcsolatos érzéseiről kezdtem faggatni:

Hogy van? Nem izgul a holnapi nap miatt?

*Miért izguljak? Nekem nem kell csinálni semmit, majd megoldja! Tegnap tartották a főpróbát, ügyes volt nagyon, de majd holnap kiderül. Attól függ minden, hogy zárlatot kap-e. Az anyjáék mindent elrendeztek, megcsinálták a termet, én meg segítetttem ott, ahol tudtam.*³³

---

volna meg. Mondjuk S. főrabbi úrhoz olyan kötődésünk is van, hogy annak idején engem is ő készített föl.”

³¹ Arnold van Gennep elméletét továbbgondolva Victor Turner az átmeneti rítusok kapcsán kifejti a *határhelyzeti* (liminális) fázisban lévő személyekre jellemző tulajdonságokat. Ennek alapján „a liminális személyek sem itt nincsenek, sem ott, a jog, a szokás, a konvenció és a szertartás által kijelölt és elrendezett pozíciók köztes területén helyezkednek el” (Turner [1969] 2002: 108).

³² Ez az interjúrészlet is alátámasztja azt az állítást, hogy a *bár micvóra* meghívott vendégek összetétele igen heterogén volt: a szombattartó, ortodox életmód szerint élőknek megfelelőbb volt a Visegrádi utcai zsinagóga közegében megtartani a szombatfogadást, szemben a Hegedűs Gyula utcai körzettel. Egy ideig az is kérdéses volt, hogy a *bár micvó* ünnepség napján tartanak-e külön imát a Visegrádiban, és csak a Tóra lejtolására menjenek át a másik templomba, mondván „ennek a közösségnek is meg kell őriznie identitását”. Végül azonban az a döntés született, hogy a *bár micvó* napján ne legyen ima a Visegrádiban.

³³ Részlet a terepnaplóból. (2015. november 13.)

Miközben a meghívott vendégek megérkeztek Visegrádiba, az apuka elmondása alapján a két utcával lentebbi hotel termeiben lázas munka folyt: *„az előző este dolgoosan-szorgosan telt, eleve ugye korán jött be a szombat, igyekeztünk mindent szombatig lerendezni, a szállodába megszerveztük, hogy oda elvigyék az ételeket, de az italokat én vittem oda kocsival, meg az összes dekorációt – mindent. Péntek délután jöttek meg az asztalok, a dekordolgok, a lufik, és még akkor kezdtük el feldíszíteni a termet. Nagyon sok mindent megcsináltunk, eljött az öcsém is segíteni, a sógorom, a feleségem, meg a dekoratőr”.*

Másnap fél tízes kezdésre hívták az embereket a Hegedűs Gyula utcai zsinagógába. Beérvén észleltem, hogy a kis imateremben gyülekezik a színes közö(n)(s)ség.³⁴ Észrevettem Dánielt, aki egy idősebb fiúval és néhány rokonával beszélgetett. Mindannyian az eseményre készítettet, bordó kipát viselték.³⁵ Mindenki, aki odament biztatta, bátorította a fiút, amit Dániel szende mosolygással nyugtázott. Bementem az imaterembe, és leültem az utolsó sorba, hogy figyelhessem a történéseket. A dédnagymama az első sorban foglalt helyet – egy vidéki, idős, kendős hölgy volt. S. főrabbi úr rögtön oda is ment hozzá, amin a hölgy meghatódott, sírva fakadt. Fia (a bár micvó nagypapája) szólt rá, hogy »ne sírj már«, majd a főrabbi úr megfogta az idős hölgy kezét, s azt mondta, »jajj, én egyre öregszen, míg maga egyre fiatalabb!«.³⁶

A vendégek csak jöttek és jöttek, látható volt, hogy nem lesz elég hely a kisteremben. Közben feltűnt Áriel is, aki minden vendéget szívélyesen üdvözölt. Egy hölgy hozzászegezte kérdést: »Jól aludtál?« »Mint a bunda!« – felelte. Kis idő múlva ismerős arcokat véltem felfedezni: megérkezett Dávid Eszterrel, illetve Kati és Sándor.³⁷ Nem sokkal később egyszerre csak átvonultak az emberek a nagy zsinagógába.³⁸

A nagy zsinagóga hatalmasnak látszott. A bima³⁹ közepén, előtte és mögötte három sorban padsorok, kétoldalt pedig még egy-egy padsor található. A nők részlege a bal oldali padsor, függönnyel elválasztva. Zsúfolásig nem telt meg a zsinagóga, de a résztvevők így is szép számmal töltötték meg a teret, körülbelül százán, százhuszan lehettek.⁴⁰

A bár micvó és a család férfi tagjai a jobb oldali padsorban álltak, ültek, míg az anyuka – aki gyönyörű szép, sötétkék estélyi ruhát viselt – nem foglalt helyet, ellenben ott állt a női részleg mellett egy cukorkákkal teli kosárral a kezében. Cukorkákat osztogatott a gyerekeknek, akik körülbelül tizenöten, huszan lehettek, s közben felügyelte, hogy minden rendben menjen. A bima mögötti tér volt a rítus

³⁴ A Hegedűs Gyula utcai zsinagógában található egy kisebb imaterem, amelyet a hétköznapi imákhoz, illetve sábeszekhez (szombatokhoz) használnak, nagyobb események, ünnepek esetén azonban kinyitják a nagy zsinagógát.

³⁵ Szokás, hogy a nagy eseményre kipát készíttetnek a résztvevőknek emlékül. E tradíció ápolására különböző szolgáltatásokat lehet igénybe venni, például: <http://www.kippahyourway.com/> (utolsó megtekintés: 2018. február 8.)

³⁶ Részlet a terepnaplómból. (2015. november 14.)

³⁷ Mindannyian a Visegrádi utcai zsinagóga köréhez tartoznak.

³⁸ Részlet a terepnaplómból. (2015. november 14.)

³⁹ A zsinagóga közepén vagy a frigyszekrény előtt található emelvény. A ~-ra helyezik a tóratekeresztet, amelyből felolvassák az adott hetiszakaszt.

⁴⁰ Részlet a terepnaplómból. (2015. november 14.)

során az apa és az anya találkozóhelye: többször odaléptek egymáshoz, súgtak valamit a másik fülébe, megölelték, bátorították egymást. A Visegrádi utcai zsinagóga delegációja a bima mögötti középső padsorban foglalt helyet, egymás mellett és mögött. A nagyzsínagógában megjelentek a bár micvó ünnepség alatt egy nagy közösséget alkottak, azonban e nagy csoporton belül több kisebbet is fel lehetett fedezni. Például a Visegrádi képviselői is közösséget alkottak a közösségben – látszott, amennyire a lehetőségek engedték, próbáltak az imára koncentrálni (ha épp hallották, hogy épp hol tart az ima, ha tolerálták a kántor olykor fület tépő dallamait, ha Dávidnak épp nem Esztert kellett keresnie, aki végre megtalálta társaságát a másik tizenöt kisgyerekkel).⁴¹

A rítus már a kis imateremben elkezdődött, a nagyzsínagógában pedig folytatódott. A kántor előimádkozása miatt senki sem zavartatta magát, folyamatos volt a duruzsolás. A hangulatot a rég nem látott ismerősök egymásra találása, a beszélgetés, a gyerekek rohangálása határozta meg. Sokszor elhangzott a »Cstttt!« felkiáltás, de eredmény nélkül. A mellettem ülő Sára⁴² meg is jegyezte: »Ez a neológ közeg azért nekem egy kicsit sok, itt nem lehet imádkozni. Így egyszer-kétszer jó, de hogy minden héten? Azt nem bírnám«. ⁴³

A szertartás első kulcsfontosságú eleme az volt, amikor a Tóra kivételénél a bár micvó, az édesapja és nagypapája is felsorakozott a frigyszekrény előtt. A Tórát a bár micvó kezébe adták, ami majdnem nagyobb volt, mint maga a fiú. Dániel lehozta a frigyszekrénytől s a megjelentek özönlöttek oda megcsókolni a tóratekerceset.⁴⁴

Kezdődött a tóraolvasás, ahová szinte csak ismeretleneket hívtak fel, valószínűleg a család tagjait. A bár micvó néhány méterre a bimától állt a sziddurral,⁴⁵ az imakönyvvvel a kezében. Végig követte a lejnolást⁴⁶ – a hetiszakasz dallamokkal történő felolvasását –, hol hátrált, hol előrébb lépett, hol pedig leült. Az izgalom, valamilyen szintű bizonytalanság látszott rajta. A nagypapája és a bácsikája nyugtatta (az édesapja a bimánál volt, mint a tóraolvasás résztvevője). A tóraolvasás végén következett el az a pillanat, amikor felhívták az ifjút is a Tóra elé. Miközben Dániel az áldásokat mondta, az édesapja és a rabbi úr is vele együtt követték a szöveget. Ezután a főrabbi úr mondott drósét,⁴⁷ a hetiszakaszról kevésbé nyilatkozott, inkább a bár micvóval és családjával kapcsolatos érzéseinek adott hangot:

„Nehezen keresem és találok a szavakat. Ritkán van szerencsém ilyen ifjúhoz, aki ennyire szorgalmasan és lelkesen tanul, aki ilyen helyes, s akinek ráadásul még ilyen családja is van. Hosszú órákat töltöttünk együtt hétfő és szerda esténként, meg vasárnap reggelenként. Ugyanakkor, ha valaki azt mondja nekem

⁴¹ Részlet a terepnaplómból. (2015. november 14.)

⁴² Szintén a Visegrádi utcai zsinagóga közösségének tagja.

⁴³ Részlet a terepnaplómból. (2015. november 14.)

⁴⁴ Részlet a terepnaplómból. (2015. november 14.)

⁴⁵ Hétköznapi imakönyv.

⁴⁶ Tórát olvasni.

⁴⁷ Tanító jellegű beszéd, tóramagyarázat; a Hegedűs Gyula utcai zsinagóga neológ szellemiségét mutatja, hogy a rabbi az imába ékelte bele köszöntőjét (tanítását), ortodox zsinagógában csak az imát követően kerülhetett volna sor rá.

néhány évvel ezelőtt, hogy Skype-on vagy Viber-en fogok tanulni valakivel, valószínűleg magam sem hittem volna el. Mi ezt is megtettük. Közös tanulásainkra azonban soha nem egyedül érkezted. Mindig veled volt édesapád, vagy nagyapád. Édesapád egy nagyszerű ember, akit annak idején szintén én készítettem fel bár micvójára. A szüleitől kapott hagyományok tisztelete, továbbadása mindig elsődleges szempont volt számára. Sajnos, szülei már nem lehetnek velünk, de szellemük és örökségük most is körülvesz bennünket. Ha édesanyádra nézek, szemében az igazi anyai szeretetet látom tükröződni. Mindig óv, félt és támogat téged. És hát itt van nagyapád, aki közösségünk és a minjen oszlopos tagja, akinek az otthonról hozott hagyományok szinte mindennél fontosabbak. És az ő drága hitvese, a te nagymamád, támogatása szintén segített téged, hogy haladhass a zsidóság útján. És ami sokunknak nem adatik meg, hogy ebben a korban élhessenek szüleink, de a te nagyapád édesanyja is itt van velünk, aki messziről jött el hozzád, hogy lássa felnőtté avatásodat. És hát itt vannak barátaid, távoli rokonaid, közösségünk tagjai, akik mind veled akartak lenni férjivé avatásod napján. Látod, milyen sokan szeretnek téged? – a rabbi úr ezekkel a szavakkal köszöntötte Dánielt és családját. A dróse után jött a nagy pillanat, amelyre Dániel olyan sokat készült – a háftóra felolvasása. A rabbi úr külön kérte a megjelenteket, hogy csendben hallgassák. Nem is kellett kérni a „közőnséget”, mindenki feszülten figyelt. Látszott, hogy Dániel sokat készült, ugyanis folyékonyan, hiba nélkül lejnolt. Persze, a sikerhez az is hozzájárulhatott, hogy érezte édesapja támogatását, aki végig fogta és simogatta a hátát, hogy nyugodtan olvasson, és ne kapkodjon. Miután befejezte óriási megkönnyebbülés lett úrrá nemcsak rajta, hanem a szülein, a rabbin és talán az egész egybegyűlt vendégseregen. Egy csapásra felhangzott a Simen tov, mazel tov című dal, majd cukoreső zúdult az ünnepeltre. A bima körül lévők imasájlukkal és táliszukkal⁴⁸ védekeztek az apró kemény cukorkákkal szemben. Mindenki felállt, tapsolt és énekelt. Bár a szombati liturgia ezután még jócskán folytatódott, sokan már a hotelbe mentek át.⁴⁹

A ceremóniát követően a közeli hotelben megrendezett fogadáson körülbelül százötven ember részére tálaltak ebédet. Az asztalokon kartonra nyomtatott izraeli zászlókkal és tfilinekkel⁵⁰ díszített falatkák várták a vendégeket. A kidduson⁵¹ S. főrabbi úr ismét összefoglalta ünnepi gondolatait, majd az édesapa, és maga a bár micvó is köszöntő beszédet mondott. A szálloda három nagy termét családi fotókkal, kék, arany és bordó színű lufikkal díszítették. Az ünnepség közösségi része a hotelban ért véget – az emberek fokozatosan ebédeltek meg és hagyták el a helyszínt.⁵²

⁴⁸ Imaköpeny.

⁴⁹ Részlet a terepnaplóból. (2015. november 14.)

⁵⁰ Imaszíj, amelyet a hétköznapi imák során a karra, illetve a fejre kell helyezni.

⁵¹ A szombat és az ünnep megszentelése egy pohár bor fölött elmondott áldás által.

⁵² Részlet a terepnaplóból. (2015. november 14.)

3.3. Az eset értelmezése: a bár micvó rítus mint átmeneti rítus

A bár micvóvá avatás rítusa **átmeneti rítusként értelmezhető**, mert a biológiai életkor betöltése együtt jár a mikrotársadalomban betöltött pozíció változásával is. Ez a szertartás a zsidó ifjú férfivá, a közösség egyenrangú tagjává válását jelenti, tehát beavatási rítusként is értelmezhető. Átmeneti rítusként felosztható (minimum) három fázisra: elválasztó (preliminális), határhelyzeti (liminális) és befogadó (posztliminális) szakaszokra.

Elsőként a rítus elválasztó szakaszát szükséges megállapítani: ki döntötte el és milyen motiváció hatására, hogy Dániel átélje ezt az eseményt? Milyen előkészületeket, feladatokat kellett ellátni a felkészülés során? Milyen érzések és gondolatok domináltak az ifjában és családtagjaiban, s ezek az érzelmek hogyan hatottak egymásra?

Olvasatomban a tárgyalt rítus elválasztó periódusa, preliminális szakasza azzal a momentummal vette kezdetét, amikor Dániel és családja közösen eldöntötte, hogy a családi hagyományokat őrizve tartsanak bár micvó ünnepséget: *„mindenki szerette volna, hogy Dániel bár micvó legyen Dánielen kívül – csak viccelek, ő is szerette volna. Csak ugye az izgalom, ami ezzel a felkészüléssel jár, ez az, amire a gyerek azt mondja az elején, hogy »jajj, nem is akarom«, de utána a végén azt mondja, hogy »apa olyan jól sikerült, csináljunk még egyet!«. Nagyon élvezte ő is, örült, tetszett neki. De mindenki akarta a családban, a feleségem is, az ő családjukban is természetes dolog, meg a mi családjunkban is. A feleségemnek az apukája, a feleségem testvére, tehát a sógorom is volt bár micvó, nekem is volt, az én családomban az apukámnak, a nagypapámnak, a testvéremnek is, tehát ez nem is volt kérdés”. Ezzel az elhatározással elindult egy hosszú, hónapokon keresztül tartó fázis, amely legfőképp abból állt, hogy a beavatás előtt álló személy mentálisan, intellektuálisan készült az eseményre: „a felkészülést februárban kezdte. Vasárnaponként mentünk reggel, Dániel gyakorolta a tfilin-rakást, és akkor az imádkozás után februártól először a kántor foglalkozott vele, majd nyáron elkezdte S. főrabbi a felkészítést. A háftóra meg a hetiszakasz lejnolása volt az a rész, amire ő tanította. Ezzel pedig szerda délután vagy este foglalkoztak. Annak idején engem is S. főrabbi készített fel, az én időmben analóg magnókazettára mondta fel a szöveget, Dánielnek ugye a mobiltelefonjára, mondta fel a háftórát, meg a tórai részt, amit lejnolt. Illetve, a kántor szintén felénekelte a bróhékat,⁵³ azokat az áldásokat, amiket a lejnolás előtt meg után, a háftóra előtt meg a háftóra után mondanak, és otthon ez alapján majdnem, hogy kívülről megtanulta. Úgy kezdték a tanulást, hogy átvették a héber ábécét, és akkor erre építették rá a szöveget, a hagyományos dallammal”.*

Látható, hogy az eseményre való felkészülés nagy energia-befektetést igényelt Dániel részéről, ennek is tudható be, hogy a tanulási szakaszban lelkiállapota, a ceremóniához való viszonyulása folyamatosan változott. A liminális személy tulajdonságai kezdtek realizálódni benne – tudta, hogy megmérettetés előtt áll, amelynek tétje, hogy befogadást nyerjen a vallási értelemben vett felnőtt

⁵³ Áldás.

férfiak társadalmába: „azért előtte izgult, mert ugye tanulnia kellett, nem tudott addig sem számítógép előtt lenni, hanem ezt kellett tanulnia, és ez nagy törés volt számára. És persze, ha már nem volt kedve tanulni, úgy, hogy mi is halljuk, hangosan mondta, hogy neki ebből már elege van, de aztán mindig megcsinálta. Azért alapvetően ő egy kötelességtudó gyerek és mivel látta azt, hogy a családban mindenkinek volt, és mindenki átesett ezen a dolgon, ezért ő is természetesnek vette, és nem volt ebből probléma. Persze, meséltünk neki a mi bár micvóinkról is, ezzel is bátorítva őt”. Érzékelhető, hogy a család férfi tagjai által állított példa mintaként szolgált az ifjú számára. Ezt a tényt többszörösen alátámasztotta, hogy a család férfi tagjai nem hagyták magára a felkészülés során – megosztották vele élményeiket. Sőt, édesapja, vagy, ha ő nem ért rá, nagypapája rendszeresen elkísérték a tanulásokra is: „ha ráértünk, akkor mindig úgy voltunk vele, hogy kísérjük el, mert Dániel is örült neki, mert ugye az a közeg, a Hegedűs Gyula utcai közeg nem a saját közege. Oda gyerekek nem járnak, még az én korosztályom se, hanem inkább az én szüleim korosztálya jár oda rendszeresen. Az egy olyan közeg, ami neki egy kicsit idegen. Neki jó volt az, hogyha én elkísértem, vagy bárki a családból, mert akkor azért mégsem érezte egyedül magát a sok idegen között”. A lelkiismeretes apai gondviselést a Hegedűs Gyula utcai zsinagóga egyik oszlopos tagja, Eli⁵⁴ is észrevételezte: „Én láttam, amikor jött tanulni, és mindig az apja kísérte. Hagyhatta volna a nagyapjára is, de nem, ő eljött vele, amikor csak tudott. Ez egy nagyon rendes, és szép dolog”.

A preliminális szakasz nehézségeivel nemcsak a bár micvónak kellett szembenézni, hiszen az ünnepség formai megszervezésének felelőssége a család többi tagjára maradt. A kóser fogadás megszervezése, a szállodával és a dekorátorral történő egyeztetés, a kellékek megvásárlása: „a mi feladatunk a szervezéssel kapcsolatosan a vendéglista összeállítása, a meghívók kiküldése, a kiddusnak, a fogadásnak az előkészítése, a helyszín meghatározása volt” – sorolta az édesapa.

Értelmezésem szerint a preliminális szakasz kicsúcsosodása a bár micvó ünnepség utolsó hetében kezdődött el, amikor az esemény főpróbáját tartották. Mivel az avatás a sábeszi ima keretein belül történt, fényképészt nem lehetett hívni, ezért a főpróbára a család teljes ünnepi díszben érkezett, hogy megörökíthessék a ceremóniát: „a feleségem nagy bánata, hogy nem tudtuk megörökíteni, hogy nem fogja tudni senkinek se megmutatni fotókon és videókon, és éppen ezért csináltunk a bár micvó előtti csütörtökön egy családi fotózást, ahol a szűk család volt csak meg a rabbi és a kántor, akik felkészítették Dánielt. És akkor kifejezetten öltönyben mentünk, abban a ruhában, amiben szombaton is megjelentünk. Én direkt nem akartam senkit se megkérni, én tiszteletben akarom tartani azt, hogy a templomban nem szabad se fotózni, se videózni szombaton, nem is akartam ebből vitát, mondtam a feleségemnek is, hogy ő se kérjen meg senkit”. Meglátásom szerint a preliminális szakasz utolsó mozzanatát az jelentette, amikor a távoli rokonok is megérkeztek, és együtt részt vettek a korábban említett szombatfogadáson.

⁵⁴ Eli a Visegrádi utcai zsinagóga külső köréhez tartozik, ha szombatonként minjen-problémával szembesül a közösség, ő rendre átjön a Hegedűs Gyula utcai zsinagógából imádkozni. (Interjúpartneremmel az interjút 2015. november 23-án készítettem.)

A beavatandó a liminális szakaszba az esemény reggelén lépett, amikor szembesült azzal, hogy a zsinagógában megjelent rengeteg ember az ő felnőtté avatására érkezett, hogy mindannyian rá kíváncsiak. Ekkor már a liminális fázisra jellemző tulajdonságok észrevehetőek voltak rajta: bizonytalanság, meghatározatlanság, engedelmesség, alázatos viselkedés. Fontos megjegyezni, hogy számos társadalomban, kultúrában a beavatás előtt álló személy osztozik más beavatandókkal ezekben az érzésekben, míg a *bár micvó* esetében nem beszélhetünk klasszikus értelemben vett communitasról,⁵⁵ hiszen egyedülként állt beavatás előtt. Olyanok vették körül, akik már a beavatottak csoportjába tartoztak, illetve, akik attól még távol álltak.

A felfokozott izgalom a tóraolvasás során hágott a tetőfokra, amikor már csak néhány perc választotta el Dánielt a beavatástól. A *háftóra* felolvasása volt az a szakasz, ahol Dániel bemutathatta az egész közösségnek, hogy alkalmas a befogadásra, alkalmas, hogy a *minjen* tagjává váljon. Amint az az eset ismertetéséből kiderült, a próbát jól kiállta, így a beavatás megtörtént: „*Nagyon boldog voltam! Az első gondolatom, amikor Dániel mondta az áldásokat, az volt, hogy sajnós a szüleim nem lehettek ott. Akkor hiányérzet volt bennem, hogy mennyire örülnének, hogyha ott lehettek volna. De persze utána nagyon örültem, amikor Dániel elmondta, és hibátlanul! Büszke voltam! Megtanultam annak idején én is szinte kívülről, ahogy ő is, meg ki is hallgattam őt, nem minden héten, de úgy két-három hetente meghallgattam, mondtam, hogy »gyere, üljél le, meghallgatom, hogy megy«, és nagyon szépen mondta. Én tudtam, hogy jó lesz. És tényleg hibátlanul mondta*” – emlékezett vissza büszkén az apuka.

Véleményem szerint a posztliminális fázis a *háftóra* felolvasása után a *Simen tov, mazel tov* dallal kezdődött meg, ugyanakkor e szakaszon belül két további különálló részt választhatunk szét: az első periódus rögtön a *lejnolás* után következik, amikor tudatosul az újonnan beavatottban, hogy sikerült felvétele a közösségbe. E szakasz jellemző érzelmei közé tartozik a megkönnyebbülés, a boldogság, a siker, a vidámság, az öröm és a büszkeség, időtartama néhány nap (amíg az élmények frissek). Rögtön azt követően, hogy ez a mámoros időszak elmúlik, a visszarendeződés során felmerül a *hogyan tovább* kérdése. Milyen felelősséget vállalt magára azzal, hogy a parancsolat fia lett? Milyen kötelességeket kell ellátnia? Hogyan fog megfelelni az új státusának és milyen pozícióra fog szert tenni a közösségben? Részt fog-e venni a szombati imákon? Immáron a *minjen* tagja, rajta is múlik, hogy a közösség imádkozni tudjon. Édesapja nem bízik abban, hogy Dániel a zsinagóga rendszeres látogatója lenne a jövőben: „*én szerintem, hogyha nem lesz fiatal társaság, akkor nem fog járni. Nem hiszem, hogy ide fog járni, mert nem hiszem, hogy itt lenne az ő korosztálya. Valaki mondta nekem, hogy a Frankel zsinagógában van vasárnaponként program, Dániel ismerősei is járnak oda, és talán rá tudom venni, hogy oda eljárjon. Ez ilyen társasági program lenne, hogy ne a tévé meg a számítógép előtt*

⁵⁵ Turner a liminális fázisban lévők közösségét nevezi communitasnak, amelynek tagjaira jellemzőek az egalitárius érzelmek és a bajtársiasság. Strukturátlan szerkezetű csoportról, egyenlő individuumok együttvalóságáról beszélünk, akik közösen élik át a beavatási szertartást. (Turner [1969] 2002: 108–109).

üljön egész nap, mert ez nem közvetlenül az imádkozásról szól. De az, hogy ő imádkozni lejárjon, ahhoz nagyon nagy húzóerő kellene. Nem gondolom, hogy rendszeresen le fog menni, de, hogyha fognak szólni, hogy szükség van férfiakra, mert mondjuk van valakinek járcájtja, akkor természetesen lemegyünk”.

Fontos tehát figyelembe venni, hogy a beavatási rítus önmagában még nem jelenti azt, hogy a beavatott meg is felel új státusának, ennek okát pedig a körülményekben is kereshetjük. Jelen esetben arról van szó, hogy sem a Hegedűs Gyula utcai sem pedig a Visegrádi utcai zsinagógában nincs meg az a korosztály, amelyekkel jól érezné magát Dániel, és a frusztráltság, magányosság érzése elől menekülve inkább nem vesz részt az imán (valóban, édesapja és nagypapája a Visegrádi utcai sül rendszeres látogatói, ő maga azonban egyszer sem jelent meg *bár micvó*-ját követően kutatásom végéig).

4. Összegzés

Tanulmányom mellett érvelt, hogy egy-egy kulturális jelenség esettanulmányként való bemutatása hasznos lehet adott társadalmi csoportról felülnézeti perspektívából szerzett tudásunk árnyalásában, segíthet az identitás és a kultúra pluralitásának prezentálásában.

A vázolt *bár micvó* rítus példája megmutathatta, bár a zsidóság egy olyan mikrotársadalom, amely különös mértékben épít a közösségre, a közösséget mégis az egyéni döntések, a sajátos kontextusok alakítják. A *bár micvó* rítusra elméleti síkon gondolhatunk úgy, mint egy törvényszerűsége a zsidó ifjú életében, de a praxis ettől eltér. Láhattuk, Áriel nem azzal érvelt narratívájában, hogy azért tartanak *bár micvót*, mert a zsidóság vagy a zsinagógai közösség szempontjából fontos, hanem azt húzta alá, hogy családjukban mekkora jelentősége van a rítusnak. Mindenekelőtt a családtagjai, saját beavatása, személyes élményei jutnak eszébe akkor, amikor családjával együtt meghozza a döntést fia *bár micvó*-járól: családi hagyományként gondol rá elsősorban.

Az eset ismertetése és elemzése alapján úgy tűnik, hogy Dániel és szülei identitását is erősítette a rítus: míg az ifjú esetében a társadalmi elismerés, a köré szerveződő ceremónia, illetve a megszerzett beavatottság jelenti az identitás-erősítő faktort, addig a szülők esetében ez az elem az elégedettség és a büszkeség érzésében ölt testet, hiszen képesek voltak családi hagyományuk továbbadására, amelyet fiuk formális felnőtté avatásával a közösség is legitimmé tett.

Ragin és Becker szerint egy esettanulmány lehet teoretikus és törekedhet univerzális következtetésekre, ugyanakkor lehet empirikus, és fókuszálhat a specifikum megragadására.⁵⁶ Dolgozatomban ez utóbbit választottam, mert úgy gondolom, hogy az a kulturális-társadalmi fragmentáltság, amely 21. századi társadalmunkat jellemzi, az egyediség empirikus megragadásával, konkrétumok bemutatásával közelíthető meg hitelesen.

⁵⁶ Ragin – Becker 1992: 3.

Hivatkozott szakirodalom

- Babbie, Earl 2008 *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó, Budapest.
- Ben-Moshe, Danny 2012–2013 Bar/Bat Mitzvah Programs and Jewish Identities: An Australian Case Study. *Sociological Papers* 17: 1–17.
- Donin, Hayim Halevy 2004 *Zsidónak lenni*. Göncöl Kiadó, Budapest.
- Flyvbjerg, Bent 2006 Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry* 12 (2) 219–245.
- Geertz, Clifford 1994 *Az értelmezés hatalma*. Századvég Kiadó, Budapest.
- Gennep, Arnold van 2007 *Átmeneti rítusok*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Gillham, Bill 2000 *Case Study Research Methods*. Bloomsbury Academic, London – New York.
- Golnhofer Erzsébet 2001 *Az esettanulmány*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Hancock, Dawson R. – Algozzine, Bob 2006 *Doing Case Study Research. A Practical Guide for Beginning Researchers*. Teachers College Press, New York.
- Kaschuba, Wolfgang 2004 *Bevezetés az európai etnológiába*. Csokonai Kiadó, Debrecen.
- Lau, Rabbi Israel Méir 2000 *A zsidó élet törvényei*. Tel-Aviv.
- Levitats, Isaac 1949 Communal Regulation of Bar Mitzvah. *Jewish Social Studies* 11 (2) 153–162.
- Malinowski, Bronisław 2004 A nyugat-csendes-óceáni térség argonautái. (Részlet). In: Letenyey László szerk. *Településkutatás. Szöveggyűjtemény*. L'Harmattan Kiadó, Budapest. 417–440.
- Mills, Albert J. – Eurepos, Gabrielle – Wiebe, Elden szerk. 2010 *Encyclopedia of Case Study Research*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Oláh János 2009 *Judaiztika*. Gabbiano Print, Budapest.
- Ragin, Charles C. – Becker, Howard S. 1992 *What is a case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Schoenfeld, Stuart 1985 Theoretical Approaches to the Study of Bar and Bat Mitzvah. *Proceedings of the World Congress of Jewish Studies* II. 119–126.
- Scholz, Roland W. 2002 *Embedded Case Study Methods. Integrating Quantitative and Qualitative Knowledge*. Sage Publications, Thousand Oaks – London – New Delhi.
- Seidman, Aaron B. 1973 Bar Mitzvah – An Approach to Social Maturity. *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought* 13 (3) 85–89.
- Turner, Victor 2002 *A rituális folyamat*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Vincze Kata Zsófia 2007 A bár/bát micvá rítusa mai budapesti zsidó közösségekben. In: Pócs Éva szerk. *Maszk, átváltozás, beavatás. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben*. Balassi Kiadó, Budapest, 201–210.
- Woodside, Arch G. 2010 *Case Study Research: Theory, Methods, Practice*. Emerald Group Publishing Limited, Bingley.

Yadgar, Yaacov 2013 Tradition. *Human Studies* 36 (4) 451–470.

Yin, Robert K. 2003 *Case Study Research. Design and Methods*. SAGE Publications, Thousand Oaks – London – New Delhi.

Zheng, Hangsheng 2012 On Modernity's Changes to „Tradition”: A Sociological Perspective. *History and Theory* 51 (4) 105–113.

Tóth Katalin, doktorandusz, ELTE BTK ITDI Magyar és Összehasonlító Folklorisztika Doktori Program